

K R O N I K A

LKMA 2010 METAIS: TARP PROJEKTŲ, RENGINIŲ IR LEIDINIŲ

Nuo 2010 m. balandžio 1 d. Lietuvių katalikų mokslo akademija kaip Lietuvos mokslų akademijos partnerė pradėjo vykdyti Europos Socialinio fondo (ESF) ir valstybės biudžeto lėšomis finansuojamą projektą „Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvių katalikų mokslo akademijos veiklos stiprinimas“. Viena svarbiausių šio projekto krypčių – tarptautinių ryšių su LKMA veiklos profili atitinkančiomis organizacijomis stiprinimas. Visų pirma numatyta plėsti bendradarbiavimą su Tarptautine katalikų intelektualų federacija *Pax Romana*, su kuria LKMA atnaujino ryšius prieš keletą metų. Aktyvus dalyvavimas *Pax Romana* narių organizuojamuose renginiuose leidžia tiesiogiai susipažinti su kitų kraštų katalikų intelektualų sprendžiamais uždaviniais, jų veiklos pasaulyje formomis, platinti informaciją apie LKMA veiklą. 2011 m. rudenį planuojama surengti metinę *Pax Romana* Europos padalinio konferenciją ir Vilniuje.

Šiuo projektu taip pat numatyta stiprinti LKMA narystę tarptautinėse Bažnyčios istorikų asociacijose, nes LKMA veikianti Krikščionybės istorijos tyrinėtojų grupė pastaruoju metu sudaro aktyviausią akademijos grandį. Be to, tai vienintelis Lietuvoje tokio pobūdžio studijų centras. 2010 m. birželio 3–5 d. LKMA mokslinis sekretorius Arūnas Streikus ir Vilniaus skyriaus pirmininkas Darius Baronas dalyvavo Helsinkyje vykusiame *Commission Internationale d’Histoire Ecclésiastique Comparée* (toliau – CIHEC) metinėje konferencijoje. Į konferenciją iš viso atvyko 23 atstovai iš 16 šalių. Renginį organizavusi Suomijos Bažnyčios istorijos draugija ir CIHEC nacionalinė Suomijos komisija konferencijos dalyviams parengė plačią pažintinę programą, kuria siekta pristatyti šios šalies religinio bei

kultūrinio gyvenimo aktualijas ir jo praeitį reprezentuojančius paminklus. Tai įprasta tokių susitikimų organizavimo praktika.

Paskutiniuoju metu Lietuvos atstovai CIHEC veikloje aktyviai nedalyvavo, todėl jiems buvo suteikta išskirtinė galimybė pristatyti Bažnyčios istorijos tyrimų būklę ir supažindinti su LKMA indėliu, organizuojant Bažnyčios istorijos studijas. Pateikta informacija sukėlė gana didelį konferencijos dalyvių susidomėjimą. Pranešėjams teko atsakyti į klausimus, kokios yra Lietuvos istorikų tyrimų vertimo į užsienio kalbas galimybės, kodėl Bažnyčios istorijos studijos Lietuvoje nėra nuosekliai vykdomos valstybinėse aukštosiose mokyklose ir tyrimų centruose etc. Paskutinę konferencijos dieną vyko CIHEC biuro posėdis, kuriame dalyvavę nacionalinių komisijų atstovai pristatė per praėjusius metus jų šalyse vykusius svarbiausius renginius ir įgyvendinamus tyrimų projektus. Aptartos ir su Bažnyčios istorijos tyrimais susijusių būsimų renginių, prie kurių organizavimo planuoja prisidėti CIHEC, perspektyvos. Posėdžio metu Lietuvos atstovams taip pat buvo suteikta proga pristatyti tarptautinę mokslinę konferenciją Bažnyčios istorijos problemoms aptarti, kurią LKMA planuoja surengti 2011 m. gegužės mėn. Vilniuje. Per posėdį išsakytos nuomonės leidžia tikėtis svaraus CIHEC atstovų indėlio atrenkant potencialius konferencijos pranešimus.

Ypač svarbus praėjusių metų įvykis, atvėręs platesnes tarptautines katalikų intelektualų veiklos perspektyvas, buvo 2010 m. lapkričio 3–4 d. Vilniuje surengtas seminaras „Katalikų akademinis veikimas: iššūkiai ir uždaviniai“, kuriame dalyvavo svečiai iš Vokietijos – Bavarijos katalikų akademijos direktorius dr. Florianas Schulleris ir šios akademijos studijų vadovas dr. Arminas Riedelis. Nuo 2000 m. Bavarijos katalikų akademijai vadovaujantis Schulleris savo konceptualų pranešimą suskirstė į kelias dalis: pirmiausia penkiomis tezėmis apibūdino šiuolaikinio Vakarų pasaulio dvasinę ir kultūrinę situaciją, paskui, remdamasis daugiausia Miuncheno akademijoje sukaupta patirtimi, aptarė katalikų akademijų galimybes atsakyti į modernaus pasaulio iššūkius, galiausiai pristatė ateities viziją, akademijai priskirdamas Bažnyčios intelektualinės akies diakonato misiją. Pranešėjo teigimu, atsižvelgiant į dabartines tendencijas, katalikų intelektualiniai centrai galėtų ir turėtų būti viena tų vietų, kuriose Bažnyčios prezencija ateityje bus itin ryški. Svarstydamas „trečiosios atmainos oikumenės“ perspektyvą, Schulleris taip pat pabrėžė būtinumą modernybę traktuoti ne vien kaip grėsmės tikėjimui šaltinį, bet ir konstruktyviai per-

imti jos idėjas bei priimti ją kaip iššūkį ligšioliniam tikėjimo ir Bažnyčios pavidalui.

Ne mažiau intriguojantis buvo ir Riedelio pranešimas, kuriame jis aptarė Bavarijos katalikų akademijoje svarstomų temų sritis, darbo formas ir tai, kaip jiems sekasi komunikuoti su visuomene. Svečias gana optimistiškai kalbėjo apie akademijos gyvenimu besidominčią „neregimąją dalį“ žmonių, kurie nors ir nedalyvauja jos renginiuose, bet reguliariai seka jos veiklą. Žinoma, tai lemia ir gerokai didesnės Bavarijos akademijos žiniasklaidos galimybės, pradedant laikraščiu „Zur Debatte“ ir baigiant specialiomis laidomis per Bavarijos šviečiamosios televizijos kanalą „BR-alpha“. Platesnes perspektyvas atvėrė ir naujiems darbams įkvėpę svečių pranešimai puikiai derėjo su gana kritiškais kitų seminario dalyvių pasisakymais apie šiuolaikinę Lietuvos kultūrinę situaciją ir LKMA bei kitų katalikų intelektualinio veikimo formų vietą joje.

Seimo narys Mantas Adomėnas ir Europos humanitarinio universiteto vicerektorė Irena Vaišvilaitė savo pranešimuose aptarė bendras Bažnyčios viešojo veikimo sritis, pateikdami gana konkrečius pasiūlymus, kokias funkcijas ir kaip LKMA galėtų atlikti dabartinėje Lietuvos situacijoje. Kitų seminario dalyvių pranešimai perteikė skirtingus požiūrius į Lietuvos katalikų intelektualinės kultūros būklę. Vilniaus arkivyskupas, kardinolas Audrys Juozas Bačkis dalijosi savo asmenine patirtimi ir įžvalgomis stebint katalikų intelektualinį gyvenimą pokario Europoje ir nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje. Buvęs Ateitininkų Federacijos vadas Vygantas Malinauskas kalbėjo apie jaunosios kartos katalikų dalyvavimo akademiniam gyvenime problemas, o Vilniaus universiteto docentas ir žurnalo *Naujasis Židinys-Aidai* vyr. redaktorius Nerijus Šepetys daugiausia dėmesio skyrė katalikiškosios žiniasklaidos galimybėms dalyvauti šiuolaikiniame viešajame diskurse. Seminarą, kaip visada, aštriais svarstymais apie LKMA veiklos kasdienybę ir jos ateities perspektyvas baigė Centro valdybos pirmininkas Paulius Subačius. Seminaro medžiaga bus paskelbta kitame LKMA Metraščio tome.

Dar viena svarbi vykdomo projekto poveiklė yra renginių etikos ir moralės bei krikščioniškosios Europos kultūros dimensijos temomis organizavimas. Ji apima ir specializuotus LKMA akademinis seminarus, tradiciškai rengiamus jau keletą metų. 2010 m. birželio 29 d. įvyko pirmasis projektinis tokio pobūdžio renginys – seminaras „Krikščionybė ir liaudies kultūra“. Šiame seminare pranešimus skaitė Lietuvos istorijos instituto

Etnologijos skyriaus vedėjas dr. Žilvytis Šaknys ir to paties skyriaus vyr. laborantė Danguolė Svidinskaitė. Pirmasis pranešėjas apžvelgė sudėtingas sąsajas tarp krikščioniškojo turinio elementų ir liaudies kultūros formų, siekiant išsaugoti Lenkijos lietuvių diasporos etninę tapatybę. Remdamasis skirtingais laikotarpiais atliktų etnografinių lauko tyrimų, kuriais siekta išsiaiškinti Lenkijos lietuvių jaunimo etninio tapatumo sandarą, duomenimis, prelegentas išskleidė plačią tradicinių švenčių papročių panoramą. Lygindamas pristatomąją medžiagą su Lietuvoje atliktų analogiškų tyrimų rezultatais, Šaknys pastebėjo, kad Lenkijoje tradicinių krikščioniškų švenčių papročiai dažniau panaudojami lietuviškos savimonės stiprinimui bei raiškai. Svidinskaitė savo pranešime nagrinėjo liaudiškosios biblijos fenomeną ir kitas liaudiškojo religingumo formas, pasiremddama Punsko apylinkėse atliktų lauko tyrimų rezultatais. Siekiant parodyti, ką reiškia religija šio krašto žmonėms, atkreiptas dėmesys į tikėjimo kolektyviškumą, kaimo bendruomenines praktikas (Kryžiaus dienas, žemės šventinimą, susibūrimą prie ligonio ir mirusiojo, „Gyvojo Rožančiaus“ bendriją, gegužines pamaldas), ryšį tarp tikėjimo, etniškumo (lietuviškumo ir lenkiškumo) bei politinės padėties.

Po vasaros atostogų naują akademinį sezoną LKMA pradėjo rugsėjo 8 d. vykusiu seminaru-diskusija „Valstybė ir katalikiškos visuomeninės organizacijos: santykių raida ir socialinis įnašas“. XX a. pradžioje, kuriantis moderniai Lietuvos valstybei, atgijusi katalikų visuomeninė veikla turėjo reikšmingos įtakos valstybės ir tautos politiniam, socialiniam bei kultūriniam gyvenimui. Vieną dinamiškiausių lietuviškosios katalikybės krypčių reprezentuojanti Ateitininkų organizacija 2010 m. mini savo veiklos šimtmetį. Ši sukaktis pažymėta ne tik įvairiais jubiliejiniais renginiais, bet ir svariais akademiniais leidiniais, kuriuose brėžiamos katalikų visuomeninės veiklos istorijos gairės. Svarbiausia tarp šių leidinių, be abejonės, yra prof. Kęstučio Skrupskelio monografija *Ateities draugai: Ateitininkų istorija (iki 1940 m.)*. LKMA leidžiamos Bažnyčios istorijos studijų serijos trečiajame tome *Religija ir visuomenė Nepriklausomoje Lietuvoje (1918–1940 m.)* daugiausia dėmesio taip pat skirta ateitininkų ir jaunųjų katalikų veiklos istorijai. Straipsnius šia tema parašė jaunosios kartos istorikai, kurių požiūris į istorijos rašymą bendrai ir į ateitininkų istoriją konkrečiai ženkliai skiriasi nuo prof. Skrupskelio sampratos. Tokių skirtingų tekstų pasirodymas beveik vienu metu ir paskatino sukviesti jų autorius į vieną vietą, tikintis įdomios bei vaisingos akademinės diskusijos.

Pristatydamas savo knygą prof. Skrupskelis apgailestavo neturėjęs galimybės anksčiau susipažinti su įdomiais istorikų tekstais apie katalikiškąją visuomenę prieškarinio Lietuvoje, kurie galbūt būtų paskatinę visiškai kitaip parašyti kai kuriuos ateitininkų istorijos puslapius. Profesorius teigė savo tyrime nesirėmęs aiškiai apibrėžta metodologine prieiga, tačiau pabrėžė, kad siekęs aprašomą istorinę tikrovę pamatyti pačių jos dalyvių akimis, išvengti daugumai šiuolaikinių Lietuvos istorikų nesvetimos pagundos interpretuoti istorinius įvykius, atsižvelgiant į tai, ką mes apie juos žinome dabar. Tokios prieigos privalumus prelegentas pademonstravo ir savo pasisakyme, mėgindamas paaiškinti kai kuriuose šaltiniuose užfiksuotus menamo jaunųjų katalikų palankumo komunistinei ideologijai ir Sovietų Sąjungai atspindžius. Šį jaunųjų katalikų sąjūdžio raiškos aspektą savo nesename tyrime nagrinėjo kitas seminario dalyvis – Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto doktorantas Ramūnas Labanauskas. Lietuvių istoriografijoje iki šiol buvo įsitvirtinęs jaunųjų katalikų kaip vienos labiausiai antikomunistiškai angažuotų srovių vaizdinys. Labanauskas mėgino kvestionuoti tokią išvadą, išvelgdamas nemažai sąlyčio taškų Lietuvos jaunųjų katalikų ir komunistų socialinėse programose bei konkrečių bendros veiklos ženklų. Prof. Skrupskelis neneigė tokių faktų tikrumo, tačiau abejojo, ar galima kalbėti apie jaunuosius katalikus kaip apie vieningą ideologinę srovę. Be to, jis ragino labiau atsižvelgti tiek į šaltinių atsiradimo aplinkybes, tiek į juose fiksuotų vertinimų bei nuomonių tuometinį kontekstą.

2010 m. rugsėjo 23 d. vyko seminaras-diskusija „Švietimo epochos riboženkliai: naujieji vyskupų I. Masalskio ir A. Baranausko gyvenimai“. Iškilii XVIII–XIX a. Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchų – vysk. Ignoto J. Masalskio ir vysk. Antano Baranausko – pėdsakai mūsų kultūrinėje atmintyje yra labai skirtingi ir nevienareikšmiai. Svarbiausi jų gyvenimo darbai bei kūriniai susilaukė daugybės interpretacijų, tačiau vyraujantys vertinimo kanonai ilgą laiką keitėsi labai nedaug. Beveik vienu metu išleistų dviejų naujų studijų (Eligijus Raila, *Ignotus Ignotas*, Vilnius: Aidai, 2010; Paulius Subačius, *Antanas Baranauskas: gyvenimo tekstas ir tekstų gyvenimai*, Vilnius: Aidai, 2010) autoriai, taikydami šiuolaikinės biografistikos ir tekstologijos metodus, mėgina į šias istorines asmenybes pažvelgti kitokiu rakursu. Tai ir paskatino pakviesti pripažintus Lietuvos kultūros tyrinėtojus, idant jie šias studijas aptartų kultūros istorijos tyrimų atnaujinimo kontekste.

Šiaulių universiteto prof. Skirmantas Valentas savo įdomius svarstymus apie Subačiaus studiją įvilko į emocionalaus, ant poetinio ir aka-

deminio diskursų ribos balansuojančio kalbėjimo rūbą. Išryškines svarbiausias ir labiausiai intriguojančias knygos vietas, atveriančias ligšiolinių Baranausko kūrybos skaitymų prieštaravimus bei siūlančias kitokias jos interpretavimo strategijas, prelegentas ir pats drąsiai kėlė klausimus bei spėjimus, skatinančius toliau gilintis į klasiko gyvenimo tekstų slėpinius. Pavyzdžiui, aptardamas knygoje dažnai iškylančią Baranausko puoselėtą bendrinės lietuvių kalbos kaip polifoninės sampratą, prof. Valentas svarstė: „Gal į tokius apmąstymus Baranauską vedė poeto prigimtis (kai kurių poezijos tyrinėtojų, pvz., gerai žinomo indoeuropeisto Vladimiro Toporovo nuomone, poezijos paskirtis – nuolat tikrinti turinio ir raiškos planų ryšius). Antra vertus, Baranausko – dvasininko – apmąstymai galėjo būti susiję su Sekminių stebuklu, kurį dažnai mini poezijos tyrinėtojai: poezija leidžia suvokti tekstą netgi nemokant kalbos, kuria skamba tas tekstas. Visais atvejais Baranauskui būdingas kalbinio dominavimo atsisakymas: gaila, kad vėlesnė lietuvių bendrinės kalbos raida buvo visiškai kitokia“.

Kaip liudija aptarti pavyzdžiai, iškilių dvasininkų gyvenimo tekstai, norint juos adekvačiai suvokti, reikalauja kruopščių studijų. Kita vertus, Bažnyčios ir kultūros istorijos studijose kartais labai praverčia pagalbiniai biografiniai žinytai, kuriuose galima rasti trumpų eilinių dvasininkų biogramų. Jau prieš keletą metų kaip sudedamoji LKMA vykdomų tyrimo projektų dalis buvo pradėti rengti išsamūs skirtingų laikotarpių kunigų biogramų rinkiniai. Vienas jų 2009 m. pabaigoje buvo publikuotas prozopografinės studijos „Lietuvos katalikų dvasininkai XIV–XVI a.“ (LKMA Metraščių serija *Bažnyčios istorijos studijos*, t. II) pavidalu. Kartu buvo kuriama XIX–XX a. Seinų vyskupijoje dirbusių dvasininkų biogramų duomenų bazė. Šių dviejų rinkinių pagrindu 2010 m. rudenį sukurta virtualioji duomenų bazė „Lietuvos dvasininkai“, įtraukta į LKMA tinklalapį. Į virtualiąją metaduomenų bazę numatyta perkelti ir kitos tęstinės Bažnyčios istorijos šaltinių publikavimo programos – „Senosios parapijų vizitacijos“ rezultatus. Nuo 2001 m. pagal šią programą skelbiami vysk. Masalskio nurodymu atliktų Vilniaus vyskupijos dekanatų vizitacijų aktai. 2010 m. taip pat pasirodė vienas šios serijos tomų „Pabaisko dekanato vizitacija 1782–1784 m.“.

Minėtų duomenų bazių įkėlimas yra tik vienas (nors ir labai svarbus) LKMA internetinės svetainės atnaujinimo darbų. Kaip daugelis turbūt jau pastebėjo, šiais metais pasikeitė tiek svetainės išvaizda, tiek jos turinys. Komunikacinės svetainės funkcijos papildytos elektroninio pašto konfe-

rencija ir atsiliepiamų moduliais. Svetainėje taip pat patalpintas bibliotekų informacinės sistemos MOBIS modulis, į kurį bus perkeltas LKMA bibliotekos elektroninis katalogas. Informacijos apie LKMA veiklą sklaidos galimybes padidins ne tik internetinės svetainės atnaujinimas, bet ir pagal projektą numatytas kompaktinio disko bei filmo apie LKMA veiklą sukūrimas. Jau parengtas filmo scenarijus, įsibėgėjo fotografavimo ir filmavimo darbai, tad kitų metų pradžioje galima tikėtis premjeros.

Prisimindama prieš trejus metus daug dėmesio susilaukusias diskusijas „Septynios mirtinos nuodėmės politikoje ir visuomenės gyvenime“, kurios rengtos bendradarbiaujant su Demokratinės politikos institutu, LKMA sumanė organizuoti naują diskusijų ciklą „Senos ir naujos dorybės Lietuvos visuomenės gyvenime ir politikoje“. Ir šį kartą LKMA talkino Demokratinės politikos institutas. 2010 m. įvyko pirmieji naujo diskusijų ciklo renginiai, kurie taip pat sukėlė didelį susidomėjimą. Taigi galima tikėtis, kad ir kitų metų pradžioje sulauksime intriguojančių diskusijų.

LKMA mokslinis sekretorius Arūnas Streikus